

Keďže sa korutánsky vojvoda Henrich ukázal ako nerozhodný panovník, opáti cisterciánskych kláštorov v Sedlci a Zbraslavi, Konrád a Haidenreich, sa rozhodli využiť volanie časti českej šľachty po zverení moci v štáte do rúk Elišky Přemyslovny a pristúpili na kompromis: dohodli jej sobáš s luxemburským vojvodom Jánom. Jej otec, Václav II., totiž kedysi preukázal tomuto rádu veľkú štedrosť a tak sa rozhodli prejavíť vďačnosť. Mladíkov otec sa síce obával vekového rozdielu štyri roky – Eliška bola staršia – no duchovní ho presvedčili, že sa tento rozdiel do 24 mesiacov vyrovná. Jánovi pripadla moc definitívne v okamihu úteku korutánskeho vojvodu (9. 12. 1310).

Česká šľachta trvala na čo najrýchlejšej korunovácii (konala sa 7. 2. 1311). Prinútila vládcu podpísať, že nedovolí „cudzincom“ – a teda ani Nemcom – získať na českom území majetky, právomoci či úrady a ak by imanie nadobudli ženbou, buď ich do roka predajú „domácim“ pánom, alebo im prepadnú. Magnáti si vymohli, že sú povinní bezplatne brániť iba české územie. Mimoriadnu daň smel panovník vyberať iba za účelom korunovácie alebo zhromažďovania vena pre svoje dcéry. Privilegovaní taktiež žiadali, aby odteraz smeli dediť aj potomkovia v ženskej línii – a to až do štvrtého kolena. Jánovi sa podarilo rýchlo získať späť Moravu od Habsburgovcov (30. 3. 1311) a Opavsko, zabraté lehnickým kniežaťom Boleslavom III. (11. 6. 1311). Práve moravskí páni sa onedlho (1312) vzbúрили, ale odpor sa monarchovi podarilo rýchlo udusiť.

Otec mu udelil hodnosť ríšskeho vikára – a on sa mu pokúsil odvdáčiť zhromaždením vojska, ktoré malo pomôcť spacificovať italské regióny (1312 – 1313), ale plán prekazila cisárova náhla smrť. Mladý muž nemohol pomýšľať na zaujatie rodičovho miesta práve kvôli nízkemu veku. Rozhodol sa preto podporiť Ľudovíta IV. z rodu Wittelsbachovcov, no nie zadarmo: presadil si uznanie svojho kurfirstského hlasu a vlády v Českom kráľovstve, oporu v súperení s nepriateľmi, odobrenie nárokov na Brabantsko, Limbursko, Lotrinsko, Meisen a poľskú korunu, ako aj uhradenie výdavkov na vojenské ťaženie. Priklonil sa na jeho stranu v neposlednom rade aj preto, aby oslabil moc Habsburgovcov. Tí však presadili svojho kandidáta – vojvodu Fridricha I. – a obaja sokovia dosiahli korunováciu v rovnaký deň (25. 11. 1314). Českému kráľovi sa evidentne uľavilo, keď vojsko švajčiarskych kantónov pokorilo habsburské jednotky pri Morgartene (15. 11. 1315).

Po návrate z vlasti zistil (1314), že Matúš III. Čák plieni Moravu a tak požiadal o pomoc českú šľachtu. Tá mu ale odmietla vyhovieť, kým neprepustí „cudzincov“, o ktorých rady sa opieral od nástupu k moci. Jánovi neostala iná možnosť, ako sa podriaďiť (1315). Podarilo sa mu vymedziť presné hranice Moravy – no predovšetkým vytlačiť mocného uhorského veľmoža z jej územia. Nechal uväzniť mocného českého magnáta Henricha z Lipé, ktorého partnerkou sa stala Eliška Rejčka, vdova po dvoch predošlých panovníkoch, Václavovi II. a Rudolfovi I. – pretože sa o ňom šušovalo, že si niekdajšiu vládkyňu plánuje vziať a pripravuje sprisahanie. Elišku hlboko nenávidela aj Jánova manželka, Eliška Přemyslovna, dcéra Václava II. S ňou ale príliš nevychádzal ani mladý vládca. Z prameňov vyplýva, že sa správala tŕziadostivo a netajila svoje politické ambície. Pár rozdeľovala tiež odlišná výchova, iné kultúrne zázemie a – zrejme – tiež rôznosť

pováh. Zatknutím Henricha hodlali ukončiť stav faktickej občianskej vojny medzi ním a Viliamom z Valdeka, no tá sa rozhorela ešte zúrivejšie. Český kráľ sa preto obrátil s prosbou o pomoc na svojich dvoch najvernejších spojencov: Petra z Aspeltu a strýka Balduina. Im sa podarilo dohodnúť s nobilitou kompromisný zmier (1316), po ktorom Henrich získal slobodu a došlo aj ku kompromisnému rozdeleniu dvorských hodností.

Pokladňa stabilne zívava prázdnotou a objavili sa aj značné dlhy u flanderských bankárov – nezavinila ich však vládcova rozhadzovačnosť, lež naopak nesmier-na činorodosť. V bitke pri Esslingene pomohol cisárovi Ľudovítovi Bavorskému a ten sa mu odmenil pasovaním za rytiera. Hoci České kráľovstvo mal spravovať Peter z Aspeltu, pod tlakom privilegovaných odišiel (apríl 1317) a už sa nikdy nevrátil. Moc dočasne prevzala Jánova družka a jej stúpenci. Fakticky sa znovu rozpútal občiansky konflikt – a pražský biskup Ján IV. v úlohe sprostredkovateľa stroskotal predovšetkým kvôli nechote Elišky rokovať. Tá sa odobrала na Křivoklát. Nasrdený mocnár po návrate odobral majetky nielen svojim odporcom, ale aj verným. Posilňovaniu nepriateľstva pomohla fáma, že monarcha sa už dohodol s cisárom na výmene českého trónu za rýnske falckgrófstvo. Inými slovami: Rudolf I. Habsburský sa podľa tejto neoverenej informácie čoskoro vráti k moci v Čechách a Ján sa presunie vládnúť do spomínanej nemeckej oblasti. „Vzbúrencia“ kráľovský pár obkľúčili (1318) a keď sa ten odobral do Prahy, pred Žatcom naň zaútočil Viliam z Valdeka. Situáciu zachránil Ľudovít Bavorský. Zvolal snem do Domažlíc, na ktorom vyhlásil krajinský mier a všeobecnú amnestiu. Český kráľ sa síce zaviazal k viacerým ústupkom – napríklad nemenovať do významných úradov už nikdy cudzincov – ale o jeho porážke nemožno hovoriť: nobilita si uvedomila svoju zodpovednosť za správu krajiny a začala si ho viac vážiť, preto ho tiež neskôr viackrát podporila. V krajine v tom čase zúrili hladomor (miestami sa objavoval vraj i kanibalizmus), nuž šlo o najpríhodnejší moment na ukončenie nevraživosti. Dohodu však odmietala prijať kráľovná. Pragmatický Ján uveril ohováraniu, že sa ho práve ona usiluje odstrániť (1319), preto sa silou zmocnil hradu Loket a donútil ju utiecť na Mělník. Kruh jej oddaných šľachticov sa rozpadol po nečakanom skone Viliama z Valdeka o niekoľko týždňov neskôr a Eliška definitívne dohrála svoju politickú úlohu.

Za 36 rokov navštívil – aspoň podľa svedectva listín – približne 350 miest spolu viac, než 700 krát. Sluší sa však doplniť, že približne 75 % dokumentov vydal v Prahe. Platí však aj opačný pomer: z posledných 25 rokov života (1321 – 1346) prežil na českom území menej, ako štvrtinu. Alebo ešte inak: v mestách rodného Luxemburska máme doloženú asi desatinu všetkých jeho pobytov. A v Avignone ho nachádzam šesťkrát.

Hoci príliš nevyňikal štedrosťou voči kláštorom, založil vôbec prvý kartuziánsky monastier na českom území (1. 2. 1342) a to konkrétne v Prahe na Smíchově. Počas 14. storočia šlo o najstaršiu kráľovskú donáciu celkovo. Možno naozaj ľutoval svoje „hriechy,“ prípadne na neho ťaživo doľahla smrť dcéry Margaréty, uvedomoval si svoj zhoršujúci sa zdravotný stav, alebo túžil založiť tradíciu – tunajší mnísi sa mali modliť za spásu duší celej luxemburskej dynastie. Prial si, aby na danom mieste pôsobilo 24 osôb a nie len 12, ako bývalo zvykom. Poskytol im

taktiež colné a daňové úľavy, ako aj oslobodenie od viacerých poplatkov – všetko výmenou za uvedenú protislužbu. Pomohol takisto založiť kláštory ženskej vetvy dominikánskeho (1312) a cisterciánskeho rádu (1323) – oba v Starom Brne. Oba rády podporoval aj v rodnom Luxemburskom vojvodstve. A v neposlednom rade preukázal priazeň aj františkánom a augustiniánom – eremitom, usadeným v hlavnom meste. Nesmierne pobúrenie však vyvolal, keď nechal kopať pri hrobe sv. Václava s úmyslom nájsť poklad – a miesto posledného odpočinku najvýznamnejšieho českého svätca obral o všetky strieborné predmety. Keďže si nenašiel čas na budovanie hradov (až na jedinú výnimku), poveril ich výstavbou miestnu elitu s tým, že po dokončení sa pevnosť stala lénom stavebníka, no musela byť kedykoľvek prístupná monarchovi.

Podarilo sa mu nadviazať na mincovú reformu Václava II. a v českých krajinách aj Luxembursku zaviesť razbu zlatých florénov. Jeho platidlá sa kvalitou vyrovnali francúzskym a za zmienku stojí, že české striebro bývalo menené za uhorské zlato. Zriadil takisto úrad banského dvormajstra v Kutnej Hore (1338). Štyrikrát siahol k devalvácii (1311, 1327, 1340 a 1346). Pokúšal sa takisto vyrábať falošné anglické mince, čím poškodil ekonomiku svojho konkurenta.

Jediný monarchov územný zisk, ktorý dodnes tvorí súčasť českého štátu, predstavuje Chebsko (nadobudnuté 1322). Dočasne ale zabral tiež Budyšínsko a Zhořelecko (1319 a 1329, oba regióny spolu tvoria Hornú Lužicu).

Činil si nárok aj na poľskú kráľovskú korunu, pričom jeho legitimitu opieral o manželský zväzok s Eliškou Přemyslovnou, dcérou Václava II., ktorý časť územia svojho severného suseda skutočne ovládal. Viaceré miestne kniežatá navyše zložili jeho svokrovi lénny sľub (v rozpätí rokov 1292 – 1299). Krakovský správca Albert sa svojim povstaním (1311 – 1312) možno pokúšal podnieť Jána k prevzatíu záväzkov. Ten síce uzavrel dohodu o podpore s Habsburgovcami (1312) aj s Wittelsbachovcami (1314), no ťažkosti na iných poliach pôsobnosti mu zabránili konať. Až na generálnom sneme (1327) si vyžiadal od českej nobility schválenie mimoriadnej dane – a aby ju ochotnejšie schválila, sľúbil rozšírenie „kráľovstva českého“ o Sliezske, ktoré pôvodne spadalo pod vládu českých panovníkov. Vďaka uplatneniu tohto postupu nemusel rytierom vyplácať žold, pretože oficiálne nešli bojovať do cudziny. Zmier sprostredkoval uhorský monarcha Karol I. Róbert. Hoci vojensky nešlo o úspech, viaceré kniežatá zložili Jánovi hold (1327 a 1329) a to vratislavské – stále bezdetný Henrich VI., zvaný Dobrý – sa dokonca zaviazalo, že svoju krajinu odkáže práve jemu. Následne český kráľ opanoval aj časť Svidnícka (1331) a až potom zavládol pokoj zbraní (1332), ktorý zavŕšili viaceré dohody (1335). Monarcha vtedy už pravdepodobne tušil, že poľský trón nezíska – ale svedomito upevňoval svoje postavenie v pripojených regiónoch. Niekedy však akosi „pozabudol“ splniť daný záväzok.

Sám Dante sa vyjadril (už 1311), že mladého panovníka v Itálii očakáva. Uviedol však tiež, že narazí na odpor viacerých nepriateľov. Ten sa ale o Apeninský polostrov začal zaujímať až o dve decéniá neskôr – prekvapujúco v čase, kedy sa nachádzal v nezávideniahodnej situácii. Vedel, že o daný región prejavuje záujem francúzsky dvor, rímska kúria aj rímsko-nemecký cisár. S posledným menovaným sa zblížil, no francúzskemu monarchovi sľúbil (1332), že si on, ani jeho

syn nehodlajú nárokovať domény „krajiny galského kohúta.“ Pokúšal sa teda lavírovať medzi všetkými tromi stranami. Smel sa oprieť o dlhodobú podporu biskupa Henricha z Mét – a o, v daných regiónoch stále živú, pamiatku svojho otca. Podriadilo sa mu až 14 miest na severe (Silvester 1330 – február 1331), no čoskoro zistil, že čelí ťažko riešiteľným problémom – a podporu stratil i preto, že potreboval stále viac financií, čo ho nútilo zvyšovať dane. Centrum jeho moci predstavovala Parma, pričom sa mu skutočne podarilo vyriešiť niekoľko sporov medzi miestnymi rodmi aj obnoviť hradby niektorých sídel. No sformovanie proti luxemburskej koalícii viedlo k jeho neslávnomu odchodu (jún 1331), pričom „italskú signoriu“ ponechal plne v správe svojho syna Karola. Medzitým rokoval s cisárom a dosiahol udelenie italských území ako rodového léna. Taktiež pápež mu udelil tri sídla ako léno (1332) – a po dohode s ním sa vladárovi podarilo zhromaždiť dve silné armády. Tie však utrpeli porážku a monarcha opustil Itáliu definitívne (október 1333).

Hoci Ján kedysi zápasil s korutánskym vojvodom Henrichom o český trón, o čosi viac než desaťročie (1321) sa ich záujmy začali približovať. Kým druhý z nich čelil priam desivým finančným problémom, prvý považoval za nepríjemné, že sa jeho oponent stále nezriekol teritoriálnych nárokov. Nahrával mu však fakt, že sok okrem dcéry Margaréty nespľodil zdravého potomka. Vedel takisto, že zisk Korutánska aj Tirolska by Luxemburgovcom značne uľahčil prienik do Itálie. Preto spojil svojho prostredného syna, Jána Henricha, práve s Margarétou (symbolický sobáš sa konal v septembri 1330). Po Henrichovom skone (apríl 1335) sa ale proti českému panovníkovi spojili traja silní súper, hoci mu všetci vďačili za mnohé: Habsburgovci, Wittelsbachovci aj sám cisár. Ten rakúskym vojvodom udelil Korutánsko, Kransko a južné Tirolsko – a mocnému nemeckému rodu zasa severné. Naplnili sa tak Jánove najtemnejšie obavy – a malo byť ešte horšie. Vojvodkyňa Margaréta zorganizovala dve povstania (1340 a 1341), pričom na druhý pokus vyhnala z krajiny svojho manžela Jána Henricha. Ich zväzok rozlúčil zinscenovaný súd (ešte 1340) a ruku miestnej vládkyne následne získal najmladší cisárov syn, takisto Ľudovít.

Na jednej z návštev Francúzska (1322) sa český mocnár poklonil soške čiernej Madony vo významnej svätyni v Rocamadoure. Zložil takisto križiacky sľub (1325) a pápež Ján XXII. mu na pokrytie výdavkov výpravy povolil tri roky vyberať desiatok zo všetkých cirkevných majetkov na českom i luxemburskom území. Z oboch strán šlo iba o diplomatickú hru: český kráľ si naplnil pokladnicu a kúria získala jeho podporu v súboji s cisárom. Aragónsky monarcha s ním zasa počítal (1328 a 1329) pri dobytí Granady. On sa namiesto toho vydal do Litvy (1328 – 1329 (pričom daroval život obrancom pevnosti Medelvagen), 1336 – 1337 a 1344 – 1345). Rádu nemeckých rytierov daroval Dobrýnsko a Pomoransko.

Štátik, ktorého vojvodom sa Ján stal (1309), sa skladal z niekoľkých území: grófstiev Durbuy, Laroche a Luxemburg + markgrófstva Arlon. Jedinou dôležitou plodinou ostávala vínná réva – a jediným mestom, významom ďaleko prevyšujúcim ostatných približne 15 väčších, Luxemburg. Podľa francúzskeho vzoru zaviedol vojvoda v oblasti úrad senešala. Nechal vo svojej vlasti postaviť až tri nové hrady, čím hodlal zvýšiť jej obranyschopnosť. Uzavrel viacero obchodných

i ochranných zmlúv a mincovných únií so susednými oblasťami. Podarilo sa mu pripojiť k vojvodstvu 10 nových panstiev či pozemkových celkov úplne a 4 čiastočne, pričom získal tiež lénnu zvrchovanosť nad štyrmi dištriktmi a čiastočný dohľad nad jedným mestom (Verdunom). Okrem toho sa mu podarilo vyplatiť založené dŕžavy či zakúpiť vlastnícke práva. Iba na poslednú zmienenu činnosť a vyššie zmienené budovanie pevností vynaložil najmenej 500 000 zlatých. Štyrom mestám udelil právo konania výročných trhov – pričom táto tradícia pretrvala v hlavnom meste až do súčasnosti (od 1340). Limburský vojvoda mu uhradil (1334) závratných 150 000 florénov za uzatvorenie trvalého mieru, sprostredkovaného francúzskym dvorom, odkiaľ pochádzala jeho druhá manželka, Beatrix Bourbonská, s ktorou – na rozdiel od Elišky Přemyslovny – jeho povaha súznela.

Panovník, ktorého viaceré pramene chvália ako rytierskeho a dokonca prirovnávajú k Hanibalovi, sa príliš nevyznamenal, keď spolu so svojim strýkom, spomínaným trierským arcibiskupom Balduinom, lotrinským vojvodom Filipom IV. a grófom z Baru, Eduardom I., tri roky (1323 – 1326) plienil okolie Mét s úmyslom zabrať toto vplyvné sídlo. A keďže vystupovali nepriateľsky voči Luxembursku, zaútočil Ján aj na arcibiskupa z Kolína a biskupa z Münsteru (1324 – a paradoxne: prvý z nich stál už proti jeho starému otcovi v inde zmienenej bitke pri Worryngene z roku 1288). Odvahu prejavil aj počas rytierskych turnajov, hoci v Českom kráľovstve usporiadal iba tri (1319, 1321 a 1341 ako súčasť väčších slávností), pretože sa nestretli s prílišným ohlasom – zato na nemeckom území a v Burgundsku zorganizoval po jednom (1310 a 1327) a na francúzskom deväť (1323, 1326, 1327, 1328, 1329 dvakrát, 1332, 1335 a 1340).

Ako sa zmieňujem vyššie, vyrastal na dvore francúzskeho kráľa Filipa IV. Pekného – a hoci netušíme, čo všetko si vzal z jeho umenia diplomacie, smieme skonštatovať, že v ňom vynikal. Osobnú odvahu a odolnosť vyvažovala jeho šikovnosť a opatrnosť. Ak nastali ťažké okamihy, mohol počítať s podporou dvoch nesmierne skúsených mužov: už spomínaných biskupov Petra z Aspeltu a svojho strýka Balduina (pôsobili v Mainzi a v Trieri). Hoci cisársku hodnosť nedosiahol kvôli mladému veku (1314), zrejme o nej nikdy neprestal snívať. Fakt, že ovládol Korutánsko a Tirolsko, svedčí, že si budoval predpolie na panovanie v Itálii. Viacerí verili, že na Apeninskom polostrove nastolí poriadok, no v tomto úsilí neuspel – z veľkej časti kvôli vlastnej nedôslednosti. Z dokumentov vyplýva, že sa občas správal pyšne, ako napríklad pri rokovaní s rakúskymi vojvodami (1328), ale nemožno mu uprieť schopnosť vychádzať priateľsky s oboma znepriatelenými stranami, nech išlo o kohokoľvek (napríklad stret cisára s kúriou, prípadne Habsburgovcov s cisárom či anglického monarchu Eduarda III. s jeho francúzskym náprotivkom Filipom VI.). Darilo sa mu nájsť pozitívne východisko aj z tých najzložitejších sporov. Keď Ľudovít Bavorský (nachádzajúci sa vtedy v pápežskej kliatbe) navrhol (1333), že trón odovzdá dolnobavorskému vojvodovi Henrichovi II., Jánovmu zaťovi a následne od svojho zámeru ustúpil, českého vládcu sa to nemilo dotklo. Vrcholné diplomatické umenie preukázal pri presadení korunovácie svojho syna Karola za nemeckého kráľa (1346), pretože medzinárodná situácia takémuto kroku nenahrávala – na rozdiel od zvolenia jeho starého otca Henricha VII. do tej istej funkcie pred 38 rokmi. Ján síce na okamih

(1339 – 1342) stratil svoje nezávislé postavenie, keď ho Ľudovít dostal pod tlak uzavretím spojenectva s Anglickom a donútil zložiť mu hold, no pri prvej príležitosti ho získal späť, keď sa pred pápežom Benediktom XII. zriekol svojej prísahy nemeckému panovníkovi. Pri ďalšej návšteve (1344) dosiahol povýšenie pražského biskupstva na arcibiskupstvo – a čoskoro položil základný kameň novej katedrály. Pri vydaji či ženbe svojich šiestich detí z celkovo dvoch manželstiev (a takisto svojich dvoch sestier, dvoch vnukov a troch ďalších príbuzných) sa správal starostlivo a trpezlivo. Zásnuby totiž v stredoveku ešte nemuseli nič znamenať. Na vlastnej koži to zakúsila monarchova druhá dcéra Jitka, ktorá ich absolvovala päťkrát, no až tie šieste vyústili do svadby. Podarilo sa mu nadviazať príbuzenské vzťahy napríklad s uhorským a predovšetkým francúzskym dvorom. Nemanželskému synovi Mikulášovi zaistil aspoň sľubnú cirkevnú kariéru. Za 36 rokov vlády rozohral 36 svadobných plánov s celkovo trinástimi osobami. Tie sa ale dostali do rôznych fáz: ústna či písomná dohoda, zásnuby, alebo priamo svadba. Kým synovia mali posilňovať európsku moc dynastie (Karol v Českom kráľovstve, Ján Henrich v Korutánsku a Tirolsku (čo sa nepodarilo, nuž mu otec zveril aspoň Moravu) a Václav v Luxembursku), dcéry zasa stabilizovať pomery na lokálnej úrovni (a túto úlohu splnili: Margaréta v Dolnom Bavorsku, Jitka na francúzskom dvore a Anna v rakúskych regiónoch). Aj preto sa kandidáti na ženíchov „striedali ako apoštoli na orloji.“

Monarcha nemal čas na výchovu detí. Princ Karol sa prvý raz ujal správy Českého kráľovstva ako sedemnášť až devätnásťročný (1333 – 1335), no netušíme, či z vôle svojho otca alebo na naliehanie magnátov. Aby stabilizoval pozíciu svojho potomka, udelil mu mocnár titul moravského markgrófa. Pravdepodobne sa tiež obával jeho rastúcej moci. Mladíkovi pomohol aj pápež Ján XXII., ktorý vymenoval za olomouckého biskupa jeho nevlastného strýka Jana Volka. Rozpory medzi otcom a synom zvyšoval tiež fakt, že prvý z nich sa zameriaval na okamžitý zisk, kým druhý na postupné zlepšovanie pomerov. Jeden sa príliš nevenoval stavebným aktivitám, ktoré jeho náprotivok naopak považoval za veľmi dôležité. Princ sa odmietal zmieriť so stratou Korutánska a Tirolska (1337), ktoré jeho otec pomerne rýchlo oželel. A v neposlednom rade: Jánovu druhú manželku Beatrix českí poddaní neprijali, kým Karolovu partnerku Bianku naopak áno. Postupne (od 1339) začali k sebe obaja páni nachádzať cestu: dozreli, situácia v Európe sa komplikovala a staršieho zrádzalo zdravie. Okrem toho: spájal ich dynastický zájem.

Keď sa naplno rozohrel anglicko – francúzsky konflikt, označený neskôr ako storočná vojna, kráľ úplne stratil zrak a skupina nepriateľov sa prebila do jeho tesnej blízkosti, čo u neho určite vyvolalo „úzkosť a pochybnosti,“ preto sa rozhodol spísať testament (9. 9. 1340). Za zmienku stojí, že si prial spočinúť v rodinnom opátstve Clairefontaine a nie v pražskej katedrále a ani v Zbraslavskom kláštore. Čestne sa rozhodol „umoriť“ aj zanechané dlhy a realisticky uviedol, ako a kto z luxemburského a českého územia ich má vyrovnáť. Počas osudnej bitky pri Kreščaku sa podieľal na velení prednému voju a jeho syn Karol zasa zadnému. Otec aj syn údajne patrili k taboru, trvajúcemu na zrážke so sokmi, hoci sám francúzsky vládca Filip VI. váhal. Bližšie okolnosti Jánovej smrti a Karolovej

záchrany ostávajú predmetom dohadov. Sám pápež Klement VI. však vyjadril sústrasť pozostalým.

Panovník meral 170 cm a jeho postavu možno označiť za atletickú. Až do skonu sa udržiaval v skvelej kondícii. Iba panvová oblasť vykazuje deformácie, spôsobené dlhodobým pohybom v sedle. Jeho telo mumifikovali ponorením do horúcej živice. Okrem dvoch ťažkých zranení na turnajoch (1321 a 1335) mu na zdraví nepridal ani pád z koňa v bitke pri Mühldorfe (1322), kde si inak počínal skvelo. Problémy so zrakom trápili viacerých jeho príbuzných: vzdialeného predka Henricha (ktorý prežil dokonca ako nevidiaci 55 rokov – od svojich 28 (1141) až do skonu), dvoch Jánových strýkov, otca i sestru. On sám neprekonal zápal ani infekciu – takže videnie strácal postupne. Snažil sa tajiť svoju slepotu – napríklad predstieraním čítania pri prijímaní návštev. Za zmienku stojí, že aj Eduard III. sa po bitke pri Kreščaku zachoval dôstojne: uhradil pohreb päťdesiatim statočným rytierom, ktorí v boji zahynuli, hoci patrili k jeho nepriateľom. Hodno tiež doplniť, že dvaja významní českí vládcovia zahynuli na bojisku v ten istý deň – 26. augusta – hoci s odstupom takmer siedmich desaťročí: Přemysl Otakar II. (1278) a „náš“ Ján (1346).

Český kráľ nedosiahol ešte ani tridsiatku, keď o ňom vznikol až v Porýní rozsiahly spis *Láska a spoločnosť* (1325), v ktorom sa stáva sudcom, rozhodujúcim o najvhodnejšom spôsobe života. O vytvorenie ideálneho Jánovho literárneho obrazu sa najvýraznejšie zaslúžil francúzsky básnik a skladateľ duchovnej i „laickej“ hudby, Guillaume de Machaut (1300 – 1377). Venoval mu viacero diel, predovšetkým však epos *Priateľská útecha* (1356), skladajúci sa z približne 300 veršov. Uznanie mu vyjadrili dokonca aj nepriatelia: neznámy autor na dvore Eduarda III. takisto siahol po forme eposu, ktorý nazval *Sľub volavky* (okolo 1340). Konštatuje v ňom, že porazenie českého vládcu vnímal anglický dvor ako veľmi náročnú úlohu. Podobne kronikár mesta Mét, ktoré jeho rozhodnutím prehralo istý spor, napriek tomu vyzdvihol cnosti zosnulého. Viacero pozitívnych črt v jeho správaní našiel aj švajčiarsky františkán Ján z Winterthuru (1300 – 1349).

Podnetne vyznieva i dodatok, predovšetkým v dvoch ohľadoch: spomína sa tu, že ak ktosi obyvateľovi západnej Európy prednesie spojenie „český kráľ,“ zväčša vyvolá asociáciu práve na Jána Luxemburského – ktorý skutočne („hoci nevedomky“) predstavoval svojim počínaním symbolický „svorník“ medzi východom a západom. Zaujmal ma tiež fakt, že hoci monografiu napísal obyvateľ strednej Európy, zmieňuje sa iba o spomínaných dvoch regiónoch – až mi dané vnímanie vzdialene pripomína pohľad vzdelancov na dvore Karola Veľkého, ktorí ako „Európu“ označovali iba územie Franskej ríše.

Dielo síce neobsahuje poznámkový aparát, čo nasvedčuje, že ho autor adresoval širšej čitateľskej obci, čomu nasvedčuje aj svižný štýl (a časté používanie obratu „náš hrdina“) i bohaté zastúpenie obrazových reprodukcii. Voči erudovanosti pisateľa ale nemožno vonkoncom nič namietat, nachádza sa na skutočne vysokej úrovni. Prácu navyše uzatvára rozsiahly súpis publikovaných prameňov a literatúry vo viacerých európskych jazykoch (napríklad angličtina, francúzština, latinčina, nemčina, poľština či taliančina). Trochu neobvykle, no sviežo a obohacujúco, pôsobí rozčlenenie knihy na „obrazy,“ zmienené už v podtitule (autor

sám ich vysvetľuje ako sled „filmových“ záberov, ktorými mienil zachytiť Jána v najrôznejších súvislostiach, teda nie prísne chronologicky, ani vyčerpávajúco faktograficky). V mysli sa mi vďaka tomu neraz vynorila divadelná scéna a predstava životnej púte ako síce svedomito zvládnutej, ale predsa len iba chvíľkovej roly, ktorú po mojom odchode zo scény prevezmú iní – a pravdepodobne s ešte väčšou gráciou, než sa ju darilo zvládať mojej maličkosti. Slovom javilo sa mi, akoby dielo nabádalo k pokore a uvedomeniu si dočasnosti ľudského údely – tak v prípade spomínaného rozporuplne vnímaného stredovekého panovníka (statočného rytiera alebo v inom podaní „bludného rytiera,“ kráľa cudzinca,“ „kráľa diplomata“ či dokonca germanizátora Poľska), ako aj každého z nás. Asi najlepšie daný pocit vyjadril umierajúci cisár Augustus svojou (údajne vyslovenou) sentenciou: „Hral som dobre svoju úlohu v tejto komédii, zvanej život? Potlesk, prosím.“

Klasik kedysi spomenul, že čím jedinec väčšmi osobnostne zreje, tým sa životopisy stávajú milšími jeho srdcu. Nemusím síce s jeho názorom súhlasiť, no ak ide o biografiu takú kvalitnú, ako v tomto prípade, iba ťažko sa hľadajú dôvody, prečo po nej nesiahnuť.

Ján Jakubej, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre